

О. О. Жихарева,

Київський національний лінгвістичний університет, Київ

ОПИС ПРИРОДНЫХ КАТАСТРОФ В АНГЛОМОВНОМУ БІБЛІЙНОМУ ДИСКУРСІ: СЕМАНТИКО-НАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються засоби текстової репрезентації природних катастроф в англomовному біблійному дискурсі на прикладі опису першої біблійної катастрофи – Всесвітнього потопу, представленого у книзі Буття. Біблійні природні катастрофи, що поділяються на глобальні, регіональні, місцеві (локальні) та індивідуальні, вписано в систему біблійних екоповістуваль, які складають вагомий компонент екопоетики біблійного дискурсу.

Ключові слова: біблійний дискурс, потоп, Буття, природні катастрофи, повісткування.

В статье рассматриваются способы текстовой репрезентации природных катастроф в англоязычном библейском дискурсе на примере описания первой библейской катастрофы – Всемирного потопу, представленного в книге Бытия. Библейские природные катастрофы, подразделяемые на глобальные, региональные, местные (локальные) и индивидуальные, вписываются в систему библейских экоповествований, составляющих весомый компонент экопоэтики библейского дискурса.

Ключевые слова: библейский дискурс, потоп, Бытие, природные катастрофы, повествование.

This paper examines the ways of textual representation of natural disasters in English biblical discourse, exemplified by the first biblical catastrophe – the depiction of Flood in Genesis. Biblical natural disasters that fall into global, regional, local as well as individual, are included in the biblical econarrative system as a substantial component of ecopoetics of biblical discourse.

Key words: biblical discourse, Flood, Genesis, natural disasters, narrative.

Починаючи з кінця ХХ століття, екологізація охопила усі сфери життя і проникла в різні сфери наукових досліджень, включаючи дискурсологію, еколінгвістику й екопоетику різножанрових текстів і художніх явищ, які належать до культурних універсалій. Як зазначає А. Берлін, «поетика у її сучасній формі [...] змушує нас усвідомити, яким чином тексти набувають свого значення», що «завжди було важливим у біблійних дослідженнях» [7, с. 17]. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю окреслити основні ракурси екопоетики природних катастроф в англomовних біблійних текстах у контексті їхньої семантики та розгортання оповіді.

Метою нашого дослідження є виявлення вербальних засобів побудови описів природних катастроф в англomовному біблійному дискурсі. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) розкрити специфіку екопоетики природних катастроф у контексті біблійного дискурсу; 2) систематизувати різновиди екоповістуваль про природні катастрофи в англomовному біблійному дискурсі; 3) виявити засоби текстової репрезентації уявлень про Всесвітній потоп як глобальну природну катастрофу у її семантико-наративному та концептуальному втіленні. **Матеріалом** дослідження слугує опис природної катастрофи Всесвітнього потопу в англomовній книзі Буття [9, Gen 6–8].

Об'єктом дослідження є словесний опис потопу як глобальної природної катастрофи у його семантико-наративному втіленні, а **предметом** – засоби текстової репрезентації зазначеної катастрофи, застосовані в англomовному біблійному дискурсі.

Життя людини завжди залежало від природи, обожнення якої набувало форм язичницьких або релігійних вірувань; звідси й беззастережне підкорення людини природним стихіям, страх перед природними катастрофами та стихійними лихами, що належать до надзвичайних ситуацій. Таким ситуаціям притаманні власні причини, особливості і характер розвитку, а «в основі більшості надзвичайних ситуацій лежить дисбаланс між діяльністю людини і навколишнім середовищем» [2, с. 92–93]. Серед природних катастроф традиційно виділяють: тайфуни, землетруси, повені, цунамі, виверження вулканів, грози, неочікуване похолодання, згубні засухи тощо. Це стихійні чи стихійно-руйнівні процеси, які стають катастрофами, коли вони виникають у населеній місцевості і вражають значну кількість людей і матеріальні цінності [4, с. 9].

У Біблії описано декілька різновидів природних катастроф – глобальні (Всесвітній потоп), регіональні (Єгипетські кари), локальні (перехід через Червоне море, руйнування Содому та Гоморри), а також індивідуальні (випробування Йова). У тексті Старого Заповіту представлено описи тих природних катастроф, які через певні природні процеси та стихійні явища призвели до ураження чи загибелі людей, тваринного і рослинного світу, довкілля, до несприятливих наслідків у природному середовищі тощо.

У кожному із повістуваль про ту чи іншу природну катастрофу простежується певна схема: 1) пояснюється причина, зміст катастрофи; 2) наводяться попередження стосовно можливої катастрофи чи висвітлюється божественний замисел, що буде досягнутий за посередництва майбутньої катастрофи; 3) обирається праведник, який є спостерігачем і учасником катастрофи; 4) описуються етапи та вияви певної катастрофи; 5) обговорюються її наслідки. Наведена нижче схема унаочнює основний принцип повісткування про Всесвітній потоп (див. Рис. 1).

Природна катастрофа – Потоп

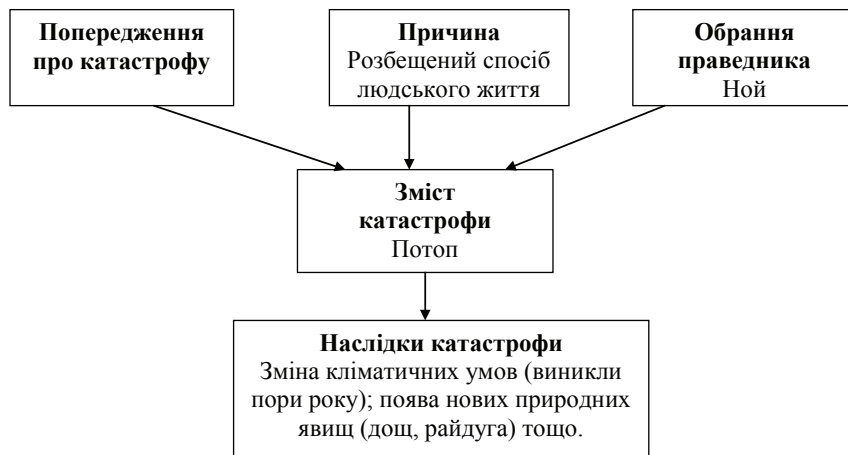

Рис. 1 Структура повісткування природної катастрофи про Всесвітній потоп як природну катастрофу

Біблійний наратив стосовно природної катастрофи, представленій у книзі Буття першою, – потопу, розгортається протягом трьох глав (6–8). За масштабом це глобальна катастрофа, розповідь про яку переростає в іншу історію, де Бог повідомляє, чому і за що він винищує усе живе на Землі. Простір дії як тло сюжетної лінії оповіді поступово змінюється, відтворюючи поетапність нарощування катастрофи, яка є, з одного боку, природною, а з іншого – божественною карою за людське розбещення, насильство, за розповсюдження зла на Землі.

Структура повісткування організована за принципом сюжетного конфлікту, у цьому разі – морального, духовного. Повісткування складається з послідовних епізодів, які організують єдине ціле, ґрунтуючись на структурному принципі «початок – середина – кінець». Центральним архетипом повісткування є вода.

Причина цієї катастрофи полягає у тому, що люди забули про Бога, ведуть розбещений спосіб життя, що підтверджується вживанням негативних лексем (*wickedness, evil*), а також додатковими лексемами, які вказують на характер та значущість ситуації (*great, continually*), наприклад: «*the wickedness of man was great in the earth, and ... the thoughts of his heart was only evil continually*» [9, Gen 6: 5].

Після піднесеного настрою опису картини творіння, тональність нарації змінюється, що підтверджується відтворенням гнівного емоційного стану Господа і передано за допомогою дієслів *repented* (пожалкував) і *grieved* (засмутився): «*it repented the Lord that he had made man on the earth, and it grieved him at his heart*» [9, Gen 6: 6], відбиваючи залежність між мірою зла в серці людини та глибиною туги в серці Бога.

Бог попереджає про неминучу катастрофу чотири рази. Спочатку розповідає про те, що вона трапиться, але ще не дає чіткої вказівки, яким чином: «*I will destroy man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and the creeping thing, and the fowls of the air; for it repenteth me that I have made them*» [9, Gen 6: 7], «*The end of all flesh is come before me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth*» [9, Gen 6: 13]. Після обрання Господом праведника, а саме Ноя, розкривається характер катастрофи, що її буде спричинено потопом: «*I, do bring a flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, ...; and every thing that is in the earth shall die*» [9, Gen 6: 17], та її тривалість – «*For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I destroy from off the face of the earth*» [9, Gen 7: 4]. При цьому через людину, за волею Бога, повинні постраждати не тільки люди, а й навколишній світ.

Чітко, у форматі своєрідного динамічного сценарію, вибудовується опис потопу як природного явища: 1) **його початок** – «*10. the waters of the flood were upon the earth. 11. all the fountains of the great deep broken up*» [Gen 7: 10]; 2) **тривалість та розгортання** – «*12. the rain was upon the earth forty days and forty nights. 17. the flood was forty days upon the earth; the waters increased. 18. the waters prevailed, were increased greatly upon the earth; 19. the waters prevailed exceedingly upon the earth. 20. fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered*» [9, Gen 7: 12; 17–20] і 3) **закінчення** – «*2. the windows of heaven were stopped, the rain from heaven was restrained. 3. the waters returned from off the earth continually, the waters were abated. 5. And the waters decreased continually... were the tops of the mountains seen*» [9, Gen 8: 2, 3, 5].

Негативна оцінка екологічної катастрофи підсилюється багаторазовим повторенням лексичних одиниць, в яких актуалізуються, по-перше, сема 'смерть' (*died, destroyed*), а по-друге – семи, що свідчать про всесвітність, всеохопність потопу в такій низці слів і словосполучень: *all flesh, every creeping thing, every man, every living substance*, наприклад: «*21. And all flesh died that moved upon the earth, both of fowl, and of cattle, and of beasts, and of every creeping thing that creepeth upon the earth, and every man: 22. All in whose nostrils was the breath of life, of all that was in the dry land, died. 23. and every living substance was destroyed which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and the creeping things, and the fowl of the heaven; and they were destroyed from the earth: and Noah only remained alive; and they that were with him in the ark*» [9, Gen 7: 21–23].

Динаміка потопу розкривається через відтворення дієсловами і прислівниками ознак кожного етапу того, як поводитися води і змінювалася природа: вода поступово піднімалась (*increased*), прибувала (*prevailed*), далі різко піднімалась (*increased greatly*), заповнюючи все навколо (*prevailed exceedingly*), при цьому навіть указується точний рівень води (*fifteen cubits upward did the waters prevail*). Поступові зміни відбулися і з по-

верхню землю: вона вкрилася водою (*the ark was lift up above the earth*), оскільки ковчег наче парив над землею (див. to lift up – to move smth upwards into the air [8, с. 1009]), далі поверхня землі вже повністю вкрилася водою (*the ark went upon the face of the waters*), навіть зникли під водою високі гори (*high hill were covered*), наприклад: «17. And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bare up the ark, and it was lift up above the earth. 18. And the waters prevailed, and were increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters. 19. And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high hill, that were under the whole heaven, were covered. 20. Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered. 24. And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days» [9, Gen 7: 17–20, 24].

Опис ситуації після потопу свідчить про те, що катастрофа була заподіяна Богом, оскільки так само поступово як потоп починався, так само поступово він і закінчився, що експлікується в тексті прислівником (*continually*) та дієсловами зі значенням спокою – дощ спинився (*restrained*), джерела закрились (*stopped*) та руху – вода постійно верталась (*returned continually*) та спаладала (*abated, decreased continually*).

Через волю Бога і за Божою вказівкою здійнявся вітер (*a wind to pass over the earth*), який припинив підйом води (*the waters asswaged*) і зупинив дощ, що вказує на тісні взаємозв'язки всього у природі і підкреслює те, що керує катастрофою Творець.

Таким чином, на завершення потопу вказує низка деталей: «по-перше, зменшення кількості води; по-друге, зупинення ковчегу на вершині гори Арарат, і звільнення з-під води вершин гір» [5]. Коли ковчег зупинився, можна було вважати, що потоп припинився, оскільки показалися гірські верхів'я, а сам ковчег зупинився на горі (*were the tops of the mountains seen*): «1. ... and God made a wind to pass over the earth, and the waters asswaged. 2. The fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained. 3. And the waters returned from off the earth continually: and after the end of the hundred and fifty days the waters were abated. 4. And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat. 5. And the waters decreased continually until the tenth month: in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen» [9, Gen 8: 1–5].

Центральну роль у повістванні про потоп і повне його припинення відіграють два образи-символи: ворона і голуба. Після закінчення потопу, Ной спочатку випускає ворона, що символізує блукання і занепокоєння [3], оскільки він вилітав і повертався до ковчегу, проте не приносячи жодної звістки (*went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth* [9, Gen 8: 7]). Тоді Ной декілька разів випускає голуба, який врешті-решт приносить оливковий лист, що є «знаком відродження природи, і, відповідно, появи суші» [6, с. 225], а сам голуб символізує кінець потопу. А. Азимов визначає це явище як подвійний символ, оскільки голуб (як власне символ миру і оновлення), приносить оливкову гілку (що є символом миру і оновлення) [1, с. 93].

Заключний фрагмент біблійного повіствання про потоп висуває на перший план архетип води, оповідаючи про потоп як випробування водою світу і людства, на що вказує низка словосполучень: винищити усі живі істоти водою потопу (*all flesh be cut off by waters of a flood*), знищити землю водою (*a flood to destroy the earth*), вигубити водою кожну живу істоту (*a flood to destroy all flesh*): «11. I will establish my covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of a flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth. ... 15. and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh» [9, Gen 9: 11, 15].

Отже, у повістванні, що досліджувалося, потоп постає як кара Бога, необхідна для знищення тієї дисгармонії, що почала панувати на Землі після вигнання із раю перших людей. З одного боку, потоп – це смерть, з іншого, – оновлене життя, оскільки наслідки потопу відбилися на екологічній ситуації Землі в цілому і на її окремих екосистемах. Змінилися кліматичні умови (виникли пори року); з'явилися нові природні явища – дощ, райдуга; сталося скорочення тривалості життя, як і попереджав Бог перед потопом. Тобто спостерігається відновлення природного балансу і стабільності, опис якого досягається залученням різних художніх прийомів як засобів текстової побудови нарацій про природні катастрофи: відтворенням конфліктної ситуації, поступовим розгортанням й емоційним нарощуванням сюжету, застосуванням екологічно навантажених образів та символів, обігруванням центрального архетипу тощо.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо, зокрема, у розкритті когнітивних механізмів створення метафоричності описів природних катастроф в англomовному біблійному дискурсі.

Література:

1. Азимов А. В начале / А. Азимов. – [Пер. с англ. В. Бабенко, Вл. Гакова]. – М. : Политиздат, 1989. – 376 с.
2. Иванова Е. В. Метафорическая концептуализация природных катастроф в экологическом дискурсе (на материале медийных текстов): дис.... канд. филол. наук: 10. 02. 19 – теория языка / Иванова Елена Валерьевна. – Челябинск, 2007. – 219 с.
3. Краткая энциклопедия символов. Peter Greif's Simbolarium. – Электронный ресурс. Режим доступа : <http://www.symbolarium.ru/index.php/%D0%92%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD>
4. Кукал З. Природные катастрофы / З. Кукал. – М. : Знание, 1985. – 240 с.
5. Лопухин А. П. Толковая Библия Ветхого и Нового Завета, 2003. – Электронный ресурс. Режим доступа : http://azbyka.ru/otechnik/?Lopuhin/tolkovaja_biblija_01=6
6. Словарь библейских образов / Под ред. Л. Райкен, Дж. Уилхойт, Т. Лонгман. – СПб. : Библия для всех, 2008. – 1423 с.
7. Berlin A. Poetics and Interpretation of Biblical Narrative / A. Berlin. – Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994. – 181 p.
8. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Longman, Pearson Education, 2009. – 2082 p.
9. The Holy Bible. King James Version. – N. Y. : Ivy Books, 1991. – 1112 p.